

MONOLINGÜISME OFICIAL EN ESTATS LINGÜÍSTICAMENT HETEROGENIS. EL CAS DE L'ESTAT CATALÀ INDEPENDENT

Albert Branchadell

Professor agregat de Filologia Catalana de la Universitat Autònoma de Barcelona

SUMARI: 1. El règim lingüístic dels estats lingüísticament heterogenis. – 1.1 Els estats que han abandonat el monolingüisme. – 1.2 Els aparents contraexemples d'Estònia i Letònia. – 2. El règim lingüístic d'un estat català independent. – 2.1 El suport al bilingüisme oficial en un estat català independent. – 2.2 La polarització sobre el bilingüisme oficial en diversos estats. – 2.3 El suport continuat al bilingüisme oficial a la Catalunya autònoma. – 3. Conclusions. – Bibliografia. – *Resum – Resumen – Abstract.*

---

1. El règim lingüístic dels estats lingüísticament heterogenis

D'acord amb la definició clàssica de Gellner, el nacionalisme és el principi polític que manté que les unitats nacionals i les unitats polítiques han de ser congruents (dit curt, a cada nació li ha de correspondre un estat). Aquí distingirem una aplicació lingüística d'aquest principi, segons la qual cada unitat nacional té una llengua titular¹ i aquesta llengua ha de ser l'única llengua oficial de la unitat política congruent amb aquesta unitat nacional (dit ràpid, cada estat *nacional* ha de tenir una sola llengua oficial). De seguida veurem l'èxit o no d'aquest principi lingüístic en un seguit de casos rellevants.

Article rebut el 03/10/2014; acceptat el 20/01/2015.

1. Com és sabut, la legislació catalana parla de llengua "pròpia". Altres adjectius que s'han utilitzat (v. Mari 2013) són "constitutiva, territorial o nacional (patrimonial, històrica, fundacional, hereditària...)". Antoni Milian ha fet servir també el terme "originària".

Entre 1991 i 2008 a Europa van aparèixer divuit nous estats, resultat de la desintegració de la Unió de Repúbliques Socialistes Soviètiques (nou, sense comptar la Federació Russa), la República Federal Socialista de Iugoslàvia (set, comptant Kosovo) i la República Socialista Txecoslovaca (dos).

Si adoptem el criteri de Lijphart (1984), segons el qual un estat és lingüísticament homogeni si el 80 per cent o més de la població parla la mateixa llengua, tenim deu estats homogenis² ($x > 80$) i vuit estats heterogenis³ ($x < 80$). A la taula 1 presentem les dades demolingüístiques rellevants d'aquests vuit estats heterogenis.

Taula 1. Composició lingüística dels estats heterogenis

	Any de l'últim cens i població	Pregunta	Percentatge de la llengua titular	Percentatges d'altres llengües
Bielorússia	(2009) 9.503.807	На каком языке Вы обычно разговариваете дома? <i>Llengua parlada habitualment a casa</i>	Bielorús 23,4	Rus 70,2
Bòsnia i Hercegovina ⁴	(1991) 4.377.033	Pertinença nacional	Musulmà 43,5	Serbi 31,2 Croat 17,4
Estònia	(2011) 1.294.236	Emakeel <i>Llengua materna</i>	Estonià 68,5	Rus 29,6
Letònia	(2011) 2.070.371	Mājās pārsvarā lietotā valoda <i>Llengua parlada més sovint a casa</i>	Letó 56,3	Rus 33,8
Macedònia	(2002) 2.022.547	мајчин јазик <i>Llengua materna</i>	Macedoni 66,5	Albanès 25,1 Turc 3,5 Romaní 1,9 Serbi 1,2

2. Armènia, Azerbaidjan, Croàcia, Eslovàquia, Eslovènia, Geòrgia, Kosovo, Lituània, República Txeca i Sèrbia.

3. Bielorússia, Bòsnia i Hercegovina, Estònia, Letònia, Macedònia, Moldàvia, Montenegro i Ucraïna. Incloem Montenegro en aquest grup sota la consideració (controvertible) que "montenegri" i "serbi" són llengües diferents. Amb una concepció més restrictiva de l'homogeneïtat, caldria afegir Eslovàquia a la llista d'estats heterogenis.

4. La recollida de dades del primer cens de Bòsnia i Hercegovina després de la guerra (que inclou una pregunta sobre la llengua materna) es va acabar el 16 d'octubre de 2013. En el moment de redactar aquest escrit encara no se'n coneixia cap dada lingüística.

	Any de l'últim cens i població	Pregunta	Percentatge de la llengua titular	Percentatges d'altres llengües
Moldàvia ⁵	(2004) 3.383.332	Limba maternă <i>Llengua materna</i>	Moldau 60,0	Romanès 16,5 Rus 11,3 Ucraïnès 5,5 Gagaús 4,1 Búlgar 1,6
		Limba, în care vorbește de obicei <i>Llengua en la qual parla habitualment</i>	Moldau 58,8	Romanès 16,4 Rus 16,0 Ucraïnès 3,8 Gagaús 3,1
Montenegro	(2011) 620.029	Maternji jezik Матерњи језик <i>Llengua materna</i>	Montenegri 36,97 ⁶	Serbi 42,88 Bosniac 5,33 Albanès 5,27
Ucraïna	(2001) 48.457.000	Рідна мова <i>Llengua nativa</i>	Ucraïnès 67,5	Rus 29,6

Font: Elaboració pròpia.

Entre aquests vuit estats, sis van començar la seva singladura amb un règim de monolingüisme oficial (Bielorússia, Estònia, Letònia, Macedònia, Moldàvia i Ucraïna),⁷ en aplicació del principi que cada estat nacional ha de tenir una sola llengua oficial. D'aquests sis estats originalment monolingües, quatre han deixat de ser-ho o han assumit aquest horitzó (Bielorússia, Macedònia, Moldàvia i Ucraïna), i als altres dos (Estònia i Letònia) el monolingüisme oficial és objecte de contestació i no es poden descartar canvis en el futur.

Sobre Estònia i Letònia cal dir que no són dos casos idèntics, encara que es tendeixi a tractar-los igual. Segons la Constitució estoniana (art. 6), la llengua de l'estat és l'estonià, sens dubte, però la mateixa Constitució reconeix la possibilitat d'usar llengües diferents de l'estonià com a llengua de treball intern als governs locals:

5. Sense Transítria.

6. Incloem Montenegro en aquest grup sota la consideració que "serbi" i "montenegri" són llengües diferents. Si no fos així, caldria situar Montenegro entre els estats homogenis.

7. És a dir, tots els estats excepte Bòsnia i Hercegovina i Montenegro. En el cas d'Estònia, després recordarem la clàusula constitucional que permetria l'ús oficial al nivell local de llengües altres que l'estonià. Bòsnia i Hercegovina va reforçar posteriorment el seu multilingüisme congènit al nivell de les dues entitats en què es divideix el país, com veurem al text.

Article 52. In localities where the language of the majority of the residents is not Estonian, local governments may, to the extent and pursuant to procedure provided by law, use the language of the majority of the permanent residents of the locality as an internal working language.

Per Rannut (2004: 47), aquest article de la Constitució estoniana “enables the existence of the official bilingual language regime in an officially monolingual state”.

Segons la Constitució letona, la llengua letona és la llengua oficial de la República de Letònia, però a diferència d'Estònia no es preveu cap tipus de règim bilingüe al nivell local.

El cas letó no obstant, la generalització empírica que es pot fer a partir d'aquests casos és que el monolingüisme oficial no és un règim lingüístic sostenible en estats lingüísticament heterogenis.

Taula 2. Canvis de règim lingüístic als estats heterogenis

	Monolingüisme	Multilingüisme
ABANS	Bielorússia, Estònia, Letònia, Macedònia, Moldàvia i Ucraïna (N=6)	Bòsnia i Hercegovina i Montenegro (N=2)
ARA	Estònia i Letònia (N=2)	Bielorússia, Bòsnia i Hercegovina, Macedònia, Moldàvia, Montenegro i Ucraïna (N=6)

1.1. Els estats que han abandonat el monolingüisme

Tot seguit farem un repàs del règim lingüístic dels quatre estats que han canviat de règim lingüístic des de la seva creació, als quals cal afegir les dues entitats que formen Bòsnia i Hercegovina. En tots els casos, el canvi de règim ha consistit a oficialitzar una llengua “no titular” (dues en el cas de Bòsnia i Hercegovina-República Srpska). Aquí no els presentarem alfabèticament, sinó ordenats de més a menys reconeixement de la llengua o llengües no titulars, d'acord amb el rànquing següent:

Taula 3. Rànquing de protecció de llengües no titulars als estats lingüísticament heterogenis

		NO HA CANVIAT	HA CANVIAT
1	Oficialitat igualitària	Bòsnia i Hercegovina	Bielorússia Bòsnia i Hercegovina – Federació de Bòsnia i Hercegovina República Srpska
2	Oficialitat asimètrica		Macedònia
3	Ús oficial	Montenegro	
4	Oficialitat regional (amb possible ús oficial en funcions estatals)		Moldàvia Ucraïna
5	Oficialitat local	Estònia	
6	Cap tipus d'oficialitat	Letònia ⁸	

Bielorússia Originalment la Constitució de Bielorússia (1994) no més reconeixia l'oficialitat del bielorús ("The official language of the Republic of Belarus shall be Belarusian"). L'any 1995 es va celebrar un referèndum on la població havia de dir si estava d'acord a donar al rus i al bielorús "el mateix" estatus.⁹ La majoria dels votants va triar la resposta afirmativa. Actualment (des de 1996), l'article 17 de la Constitució reconeix l'oficialitat del bielorús i del rus: "The Belarusian and Russian languages shall be the official languages of the Republic of Belarus".

Contràriament al que se sol creure (la pressió de Rússia), el principal factor d'aquest canvi és intern. Com diu Titarenko (2007), la debilitat de la llengua bielorusa no permet que pugui ser el factor central en la construcció d'una nova identitat nacional cívica (de la mateixa manera que ho ha estat, per exemple, el txec a la República Txeca). En aquest cas, l'oficialització del rus ha reforçat els lligams amb Rússia però ha debilitat encara més el bielorús.

Bòsnia i Hercegovina La constitució de Bòsnia i Hercegovina no estableix explícitament cap règim lingüístic. Sí que ho fan les constitucions de les dues entitats que formen Bòsnia i Hercegovina: la Re-

8. Com veurem després, l'aplicació efectiva a Letònia del Conveni marc per a la protecció de les minories nacionals equivaldria pràcticament a un cert règim d'oficialitat local.

9. La pregunta literal que es va fer als ciutadans era aquesta (en rus i en bielorús, respectivament): *Согласны ли вы с приданием русскому языку равного статуса с белорусским? / Ці згодны Вы з наданнем рускай мове аднолькавага статусу з беларускай?*

pública Srpska i la Federació de Bòsnia i Hercegovina. Originalment, l'article 7 de la Constitució de la República Srpska només reconeixia l'oficialitat del serbi. Aquest article va ser declarat inconstitucional¹⁰ i es va esmenar la Constitució perquè inclogués també l'oficialitat del bosnià i el croat: "The official languages of the Republika Srpska are: the language of the Serb people, the language of the Bosniak people and the language of the Croat people. The official scripts are Cyrillic and Latin". (Noteu que la Constitució de la República Srpska evita esmentar les llengües de BiH pel nom.) Pel que fa a la Federació de Bòsnia i Hercegovina, originalment l'article 6 de la Constitució només reconeixia l'oficialitat del bosnià i del croat i de l'alfabet llatí ("The official languages of the Federation shall be the Bosniac language and the Croatian language. The official script will be the Latin alphabet"). Aquest article va ser declarat inconstitucional en la mateixa sentència esmentada i es va esmenar la Constitució perquè inclogués també l'oficialitat del serbi i de l'alfabet ciríl·lic: "The official languages of the Federation of Bosnia and Herzegovina shall be: Bosnian language, Croatian language and Serbian language. The official scripts shall be Latin and Cyrillic". (Noteu el canvi del "bosniac" del text original per "bosnià".)

En aquest cas, el canvi s'explica per factors interns (el recurs va ser promogut pel membre bosniac de la presidència, Alija Izetbegović) i externs (el paper dels jutges internacionals al Tribunal Constitucional va ser decisiu, sense oblidar les pressions directes de l'Alt Representant).¹¹ Tot i que des d'un punt de vista pràctic la situació anterior no generava problemes (per la proximitat entre les tres llengües de Bòsnia i Hercegovina), en un pla simbòlic la nova situació desestabilitza les entitats i reforça la precària unitat de l'estat.

Macedònia Quan va ser aprovada l'any 1991 (amb el boicot dels parlamentaris albanesos), la Constitució de Macedònia només reconeixia l'oficialitat del macedoni ("The Macedonian language, written

10. Sentència U 5/98-IV (19 agost de 2000), publicada al *Službeni glasnik BiH* 36/00. V. <http://www.ustavnisud.ba/eng>.

11. No es pot perdre de vista la composició del tribunal, una institució encara tutelada per la comunitat internacional: dos jutges són designats per la República Srpska i quatre, per la Federació de Bòsnia i Hercegovina (dos de croats i dos de musulmans), però també hi ha tres jutges internacionals designats pel president del Tribunal Europeu de Drets Humans. Això impedeix que els jutges "nacionals" tinguin capacitat de bloqueig; en aquest cas la sentència no va ser aprovada precisament per unanimitat: cinc vots a favor (els dos jutges bosniacs i els tres internacionals) i quatre en contra (els jutges serbis i croats).

using its Cyrillic alphabet, is the official language in the Republic of Macedonia”) i preveia la possible oficialitat d’altres llengües en unitats d’autogovern on “la majoria” o “un nombre considerable” d’habitants parlés aquestes altres llengües. La Constitució va ser esmenada l’any 2001 després de l’acord marc signat al llac Ohrid, on es va atènyer un compromís sobre la qüestió lingüística gràcies a la mediació internacional.

Ara la Constitució continua reconeixent l’oficialitat del macedoni, però estableix que qualsevol altra llengua parlada almenys pel 20 per cent de la població (requisit que només satisfà l’albanès) “també és una llengua oficial”: “The Macedonian language, written using its Cyrillic alphabet, is the official language throughout the Republic of Macedonia and in the international relations of the Republic of Macedonia. Any other language spoken by at least 20 percent of the population is also an official language, written using its alphabet, as specified below”. Que no és simplement una oficialitat *regional* ho demostra el fet que, d’acord amb aquestes especificacions, “in the organs of the Republic of Macedonia, any official language other than Macedonian may be used in accordance with the law”. Els comentaristes de l’acord marc d’Ohrid no tenen cap dubte sobre la dimensió supralocal de l’oficialitat de l’albanès: segons Popetrevski i Latifi (2002: 53), “under the terms of the agreement, [Albanian] can be used for personal documents, civil and criminal proceedings, by institutions of local self-government and *in communication between citizens and central government*” (la cursiva és nostra). D’altra banda, “the agreed legislative package also permitted MPs of Albanian ethnic origin to speak in their mother tongue in parliament, and in meetings of the parliamentary bodies, or commissions”.

En aquest cas, el canvi es deu a una combinació de factors interns (les demandes albaneses) i externs (la pressió exercida pels mediadors europeu i nord-americà a Ohrid). L’oficialització de l’albanès forma part d’un paquet de mesures que van salvar el país de la desintegració.

Montenegro Aquest apartat es refereix a l’estat independent de Montenegro, proclamat l’any 2006. D’acord amb la Constitució de 1992, l’estat iugoslau de Montenegro tenia el *serbi* com a llengua oficial. Segons la Constitució del nou estat independent (2007), en canvi, la llengua oficial de Montenegro és el montenegrí, i la mateixa Constitució estableix que el serbi, l’albanès, el bosniac i el croat també són “u službenoj upotrebi” (“en ús oficial”).

La Llei sobre drets i llibertats de les minories regula el dret a usar les llengües de les minories també en l'esfera oficial:

Article 11

1. Minorities and persons belonging to them shall have the right to use their language and alphabet.
2. In the local self-government units in which persons belonging to minorities make majority or considerable part of the population, pursuant to results of the last census, the language of that minority shall be in official use.
3. The official use of the language of minorities, for the purpose of paragraph 2 of this article, shall particularly imply the following: use of language in administrative and court proceedings and in conducting administrative and court proceedings, issuance of public documents and keeping official records, ballot papers and other electoral material as well as in the work of representative bodies.
4. On the territory of the local self-government units as of paragraph 2 of this Article the names of public bodies, name of the local self-government unit, settlements, squares and streets, institutions, businesses and other entities and the topographical indications shall also be written in the language and alphabet of the minority.

A Montenegro hi ha quatre municipis on l'albanès és "in official use". Són Ulcinj, Podgorica, Plav i Tuzi.

En aquest afer, la posició del serbi, el bosniac i el croat és particular. No hi ha cap municipi on alguna d'aquestes llengües hagi estat formalment reconeguda com a llengua "in official use". També cal dir que segons l'instrument de ratificació de la Carta Europea les llengües a les quals Montenegro preveu aplicar les disposicions de la Carta són només l'albanès i el romaní. L'argument pragmàtic de Montenegro per excloure el serbi, el bosniac i el croat de la protecció que dispensa la Carta és que són "related and almost identical languages". Convé recordar que segons la Constitució l'alfabet ciríl·lic i el llatí són igualment vàlids.

En segon lloc, l'ús oficial de les llengües altres que el montenegrí no es redueix a l'àmbit local sinó que s'estén als "representative bodies" d'abast estatal. Una institució estatal com el Parlament de Montenegro permet l'ús d'aquestes altres llengües en els termes previstos pel seu reglament:

Article 52

A member of the Parliament whose language is not the official language of Montenegro shall be entitled to use his language at the sittings of the Parliament, provided that he informs the Secretary General of the Parliament of

the intention to use this right on timely basis, so that Secretary General would be able to provide translation to the official language.

Moldàvia La Constitució de Moldàvia estableix al primer paràgraf de l'article 13 que "limba de stat a Republicii Moldova este limba moldovenească" ("La llengua estatal de la República de Moldàvia és la llengua moldava"). Com en el cas ucraïnès, la Constitució moldava també reconeix el rus (segon paràgraf de l'article 13): "Statul recunoaște și protejează dreptul la păstrarea, la dezvoltarea și la funcționarea limbii ruse și a altor limbi vorbite pe teritoriul țării" ("L'estat reconeix i protegeix el dret a conservar, desenvolupar i utilitzar l'idioma rus i altres idiomes que es parlen al país.")

El rus és oficial a la Unitat Territorial Autònoma de Gagaúsia (juntament amb el gagaús i el moldau) i també a Transnístria (juntament amb l'ucraïnès i el moldau).¹² Respecte a Transnístria, la legislació moldava¹³ té un caràcter més aviat virtual, atès que l'estat moldau no controla aquest territori. En tot cas, aquesta llei introdueix l'ús del rus en funcions que van més enllà del territori de Transnístria: "În Transnistria, lucrările de secretariat și corespondența cu autoritățile publice ale Republicii Moldova, cu întreprinderile, cu organizațiile și cu instituțiile situate în afara Transnistriei se țin în limba moldovenească, în baza grafiei latine, și în limba rusă" ("A Transnístria, la documentació administrativa i la correspondència amb les autoritats públiques de la República de Moldàvia, amb les empreses, amb les organitzacions i amb les institucions situades fora de Transnístria té lloc en llengua moldava, amb grafia llatina, i en llengua russa").

A més d'això, la legislació moldava també preveu l'ús del rus en funcions estatals.¹⁴ Vegem aquí la llei que estableix el reglament del Parlament:

Article 47

8. The draft legislative act is presented in Moldovan language with translation into Russian.

---

12. Curiosament, la Constitució secessionista de Transnístria preveu per a aquest territori el mateix règim que la legislació moldava: segons l'article 12, "status of official language on an equal basis is given to the Moldavian, Russian, and Ukrainian languages".

13. LEGE Nr. 173 din 22.07.2005 Publicat: 29.07.2005 în Monitorul Oficial Nr. 101-103 art Nr: 478, *Legea cu privire la prevederile de bază ale statutului juridic special al localităților din stînga Nistrului*.

14. LEGE pentru adoptarea Regulamentului Parlamentului nr. 797-XIII din 02.04.1996 *Republicat: Monitorul Oficial, nr.50/237 din 07.04.2007*.

10. The draft laws and legislative proposals submitted by the deputies in Moldovan or Russian. Parliament Secretariat provides translation into that language.

En aquest cas cal consignar una proposta de reforma constitucional de 37 diputats del Parlament que pretenien introduir l'oficialitat del rus al costat de la del moldau. Segons el Tribunal Constitucional de Moldàvia, la proposta de reforma no va ser admesa a tràmit per raons formals.¹⁵

Ucraïna La Constitució d'Ucraïna (art. 10) estableix que "the State language of Ukraine shall be the Ukrainian language". (El mateix article garanteix el "free development, use, and protection of Russian and other languages of national minorities of Ukraine".)

Després de diferents especulacions sobre la introducció del rus com a segona llengua estatal (una promesa feta per diferents candidats presidencials, l'últim dels quals Víktor Ianukóvitx), l'any 2012 el Parlament d'Ucraïna va aprovar la Llei sobre els principis de política lingüística de l'Estat.¹⁶ Aquesta Llei reitera que l'ucraïnès és la (única) llengua estatal i pretén fer compatible aquesta condició amb la possibilitat d'usar les llengües regionals o minoritàries en els territoris on els seus parlants (definites d'acord amb la pregunta sobre la "llengua nativa" del cens) constitueixin almenys el 10 per cent de la població, però també introdueix la possibilitat d'usar aquestes llengües en determinades funcions estatals.

Article 9

1. Sessions of the Verkhovna Rada of Ukraine, as well its committees and commissions, are held in the official language. The speaker can use a different language. The executive staff of the Verkhovna Rada of Ukraine shall provide for translation of the speaker's report into the official language, if necessary.

Article 11

1. [...] This regional language(s) can be used in the correspondence of these bodies [local bodies of state power and local self-government] with the state power bodies of a higher level.

15. Decizie asupra initiativei de revizuire a Constitutiei din 04.03.2002 Monitorul Oficial al R. Moldova nr. 36-38/6 din 14.03.2002. És interessant constatar que el text de la sentència va ser publicat en moldau i *en rus*.

16. Закон Украины "Об основах государственной языковой политики" № 5029-VI от 3 июля 2012. Голос України, 10 серпня 2012 року, № 146 (5396), ст. ст. 3 - 5.

En virtut d'aquesta llei, un bon nombre de corporacions locals i regionals, des d'Odessa fins a Lugansk, van aprovar el reconeixement del rus com a segona llengua oficial dels seus àmbits territorials respectius. (Pel que fa a les funcions estatals, aquí convé afegir que el rus és una de les tres llengües en què es pot accedir al web del Parlament d'Ucraïna, i que tota la legislació ucraïnesa està disponible en aquesta llengua.)

El 23 de febrer de 2014, en una controvertida votació poc després de la destitució de Víktor Ianukóvitx, el Parlament d'Ucraïna va aprovar una llei que anul·lava la Llei sobre els principis de política lingüística de l'Estat.¹⁷ Conscient de la gravetat d'aquesta decisió, el president en funcions, Aleksandr Turxínov, va anunciar que no signaria aquesta llei fins que el Parlament no tingués a punt una nova llei de política lingüística que substituís la de 2012. Poc després, el primer ministre Arseni Iatseniuk, en una allocució adreçada als ciutadans de les regions de l'est i del sud del país, va insistir que la Llei de principis seguia en vigor.¹⁸ Per si no eren prou clares les conseqüències d'aquesta llei, Iatseniuk va manifestar que *"under this law, the Russian language has de-jure regional status and is in effect an official language and has the same capabilities and rights as the Ukrainian language in all regions where Russian-speaking people are predominate"* (la cursiva és nostra). Significativament, l'aleshores precandidata presidencial Lúlia Timoixenko va reblar el clau al cap de pocs dies: *"I think that the Law on Regional Languages, passed by the previous authorities, is the balance between the western and eastern parts of the country that has been achieved and must be maintained"*.¹⁹ En el discurs del Dia de la Victòria, el primer ministre Iatseniuk va dir que *"when considering amendments to the constitution, I will propose a provision according to which, while maintaining the status of Ukrainian as the sole state language, local councils will have the right to grant official status to Russian and other languages. The unity of the country cannot be achieved unless we learn to listen to each other and reach a compromise"*.²⁰ I tot això amb el benentès que *"we leave in force the*

---

17. Per 232 vots a favor i 37 en contra.

18. "Yatseniuk says no one is prohibiting people from freely using Russian language in Ukraine". <http://en.interfax.com.ua>.

19. "Russian language must retain regional language status – Tymoshenko". <http://en.interfax.com.ua>.

20. "Yatseniuk to propose writing in constitution that local councils can grant official status to Russian language". <http://en.interfax.com.ua>.

language law of Kivalov-Kolesnichenko [la Llei de principis]. In the regions where most people speak Russian it has the legal status of a regional language. In fact, its rights and opportunities are actually the same as those of Ukrainian”.

El nou president d'Ucraïna, Petró Poroixenko, no s'ha desviat gaire d'aquesta línia. En el seu discurs d'investidura (8 de juny de 2014), Poroixenko es va adreçar específicament als seus “compatriotes” de les regions de Donetsk i Lugansk i els va prometre un projecte de descentralització i la garantia del lliure ús del rus a les seves regions. En una al·locució del 21 de juny de 2014 Poroixenko va exposar el seu pla de pau per a l'est d'Ucraïna, en el qual atorgava un paper clau al projecte de descentralització. En aquest marc, va insistir que “local communities of Donbas will have a right to freely use Russian language along with the state language”. A partir d'aquest moment caldrà veure quina forma jurídica s'adopta a llarg termini per a garantir l'oficialitat regional del rus (el manteniment de la Llei de principis o una nova llei del Parlament, acompanyada o no d'una esmena que constitucionalitzi aquesta oficialitat regional), i sobretot caldrà veure sobretot si políticament parlant l'oficialitat exclusivament regional del rus és una mesura suficient per mantenir la unitat del país. La darrera novetat sobre aquesta qüestió de la qual teníem constància mentre escrivíem això és la llei aprovada pel Parlament d'Ucraïna arran de l'alto el foc amb els rebels prorussos de Donetsk i Lugansk. Segons aquesta llei (n. 5081, de 16 de setembre de 2014), la Llei de principis manté tota la seva vigència en aquestes dues províncies com a garantia del “право мовного самовизначення” (“dret d'autodeterminació lingüística”) dels seus ciutadans.

En aquest cas, també es pot parlar de factors interns (la debilitat de l'ucraïnès i els interessos de la població russòfona expressats políticament, tant de manera pacífica com violenta) i externs (l'evident pressió diplomàtica i últimament també militar de Rússia).

A la taula següent fem un resum dels principals factors que expliquen els canvis de règim lingüístic (en el sentit de *més* reconeixement de les llengües no titulars) en els països que hem revisat aquí.

Taula 4. Factors que expliquen els canvis de règim lingüístic als estats heterogenis

	Tècnica	Factors interns	Factors externs
BY	Referèndum i esmena constitucional	Debilitat bielorús	Rússia
BiH	Esmena constitucional	Preservar unitat	Comunitat internacional (OHR)
MK	Esmena constitucional	Debilitat macedoni + interès albanòfons + preservar unitat	Comunitat internacional (UE)
MD	Llei estatal (Transístria)	Preservar unitat	Rússia
UA	Llei estatal (>10)	Debilitat ucraïnès + interès russòfons + preservar unitat	Rússia

1.2. Els aparents contraexemples d'Estònia i Letònia

Per què Estònia i Letònia no han canviat de règim lingüístic? D'entrada hauríem de dir que sí que hi ha hagut canvis, encara que cap dels dos estats hagi reconegut l'oficialitat del rus. En el cas d'Estònia s'han fet diferents adaptacions de la legislació per superar les crítiques que ha rebut aquest país per no honorar els compromisos contrets amb la ratificació del Conveni marc per a la protecció de les minories nacionals.²¹ (Cal dir que Estònia s'ha alineat amb estats jacobins com França i Grècia en la seva decisió de no ratificar la Carta europea de llengües regionals o minoritàries –una decisió que ha estat objecte, al seu torn, de fortes crítiques internacionals.)

En segon lloc, també cal dir que sota el règim d'estricta monolingüisme oficial hi ha un bilingüisme oficial *de facto*. L'any 2004 tot un cap del Servei d'Inspecció Lingüística reconeixia en una entrevista que el rus és una llengua de treball de molts ajuntaments estonians.²²

Com evolucionarà el règim lingüístic d'Estònia? No es pot descartar que a mitjà termini Estònia també canviï de casella a la nostra taula 3. Més endavant ens referirem a un estudi de Martin Ehala sobre la possible oficialitat del rus a Estònia i a Lituània. Així com a Lituània sembla que hi ha condicions per arribar a un consens ampli sobre el paper del lituà com a única llengua oficial de l'estat (els joves són *menys* partidaris que els adults de l'oficialitat del rus), a Estònia

21. Branchadell (2011).

22. Branchadell (2011: 131).

no es detecta aquest canvi generacional. Ehala preveu dos possibles escenaris per a Estònia:

- Segregation: Russian as a regional semi-official language in East Estonia.
- Societal bilingualism: reduction of ethnic tensions and acceptance of Russian as the second official language.

En el cas de Letònia, podríem fer comentaris semblants. Sense detriment de possibles canvis legislatius en el futur, només complint el Conveni marc per a la protecció de les minories nacionals Letònia hauria d'implantar un cert règim de bilingüisme oficial en àrees com les relacions amb l'administració local, la documentació electoral, els topònims i la retolació.

2. El règim lingüístic d'un estat català independent

El monolingüisme oficial ha fracassat en quatre dels sis nous estats europeus lingüísticament heterogenis que el van implantar (Bielorússia, Macedònia, Moldàvia i Ucraïna), on ha estat substituït per algun tipus de multilingüisme, i als altres dos (Estònia i Letònia) la persistència del monolingüisme és qüestionada. Aquesta és una lliçó que cal tenir present a l'hora de dissenyar el règim lingüístic d'un possible estat català independent. Si comparem aquest possible estat català independent amb els casos estudiats, podríem dir d'entrada que el català no té la debilitat del bielorús o de l'ucraïnès; el català és una llengua plenament estandarditzada, implantada a tot el territori i amb un poder d'atracció que fa que moltes persones d'altres orígens lingüístics s'hi identifiquin i l'adoptin com a llengua habitual, i com a tal podria ser el factor central en la construcció d'una nova identitat nacional cívica. D'altra banda, a Catalunya no hi ha territoris de població compacta hispanòfona que puguin amenaçar amb la secessió (o consumir-la) com la República Srpska a Bòsnia i Hercegovina, la zona occidental de Macedònia (de majoria albanesa), la regió de Transnístria a Moldàvia o les províncies de l'est d'Ucraïna. Ara bé, un estat català independent sí que hauria d'afrontar dos factors que han estat molt rellevants per al canvi de règim lingüístic en altres casos. El primer és intern: són els interessos de la població hispanòfona i les preferències de la població en general. I el segon és extern: són les pressions del Regne d'Espanya, de la comunitat internacional o de tots dos actors.

L'argument que desenvoluparem aquí és que el monolingüisme oficial no respon a les preferències de la població en general ni als interessos de la població hispanòfona en particular. (La consideració del segon factor la deixem per a una altra ocasió.) Més concretament, el que volem és oposar un principi democràtic al principi nacionalista radical "una (sola) llengua titular, una (sola) llengua oficial".

En aquest punt potser és oportú constatar la simetria entre la nostra argumentació i l'argumentació que envolta el dret a decidir. En el camp sobiranista és molt freqüent l'argumentació nacionalista (tota nació té dret a un estat), però possiblement l'argumentació més convincent des del punt de vista de la legitimació és la democràtica (el dret a decidir és un dret democràtic i el resultat d'exercir-lo és *a priori* obert: pot ser l'obtenció d'un estat però no és necessàriament l'obtenció d'un estat). Aplicat a la política lingüística, el dret a decidir tampoc no predetermina el resultat; en un extrem, en el marc de la deliberació democràtica la societat pot triar *qualsevol* política lingüística. En el cas que ens ocupa, la societat catalana pot triar més concretament un model de bilingüisme oficial equilibrat (que és el model que postulen el PP i Ciutadans), un model de bilingüisme oficial asimètric amb el català com a llengua preferent (que és el que postulen CiU, ERC, PSC i ICV-EUiA) o un model de monolingüisme oficial estricte en català (que és el que postulava en solitari SI; la posició de la CUP és més difícil d'establir). (Evidentment, en el procés deliberatiu es poden utilitzar tot tipus d'arguments, incloent-hi els nacionalistes.)

Doncs bé: tenim molta informació sobre les preferències polítiques de les persones pel que fa a la relació entre Catalunya i Espanya, i aquesta informació la utilitzem per augurar que en el supòsit que hi hagués una consulta oficial la majoria dels votants es decantarien per la secessió. Però en tenim molta menys sobre el règim lingüístic que prefereixen les persones. El nostre propòsit ara és repassar la informació que tenim en aquest respecte amb la intenció també de projectar-la cap al futur.

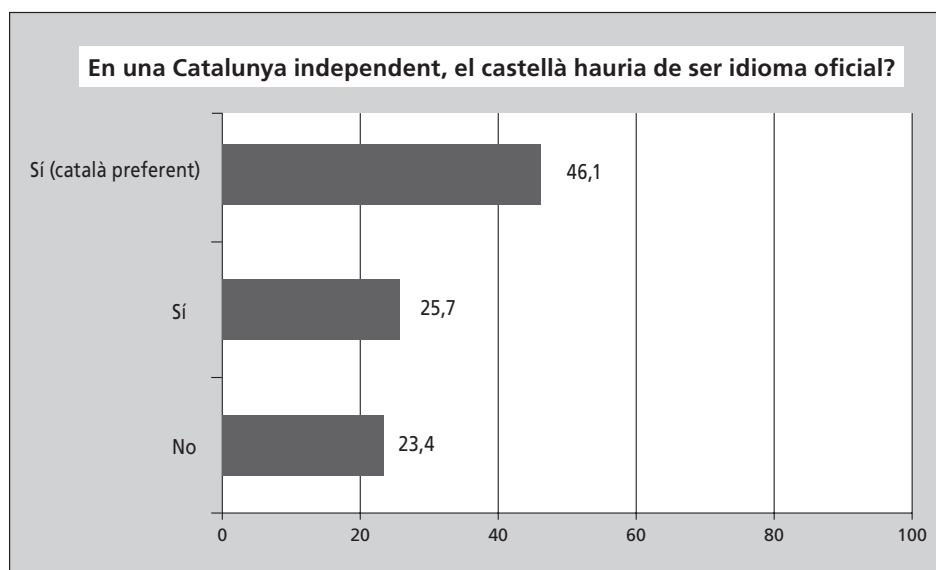
2.1. El suport al bilingüisme oficial en un estat català independent

De manera molt ràpida voldríem presentar dos tipus d'evidències. En aquesta secció veurem que ja tenim algunes enquestes periodístiques –no perfectes, certament, però sí indicatives– on la majoria dels entrevistats es mostra favorable a l'oficialitat del castellà en un estat

català independent. Tenim si més no la del diari *Ara* del 22 de juliol de 2012, la del *Racòmetre* del 23 d'octubre del mateix any i la del diari *El Periódico* del mes de juny de 2013. (Malauradament, fins ara el Centre d'Estudis d'Opinió de la Generalitat no ha trobat interessant incorporar als seus baròmetres d'opinió la qüestió de l'estatus de les llengües en un estat català independent.) A la secció següent veurem els nombrosos testimonis de l'adhesió de la població catalana a l'actual règim de bilingüisme oficial.

L'enquesta del diari *Ara* del 22 de juliol de 2012 va donar el resultat que es pot veure al gràfic 1a. A diferència d'altres enquestes, en el cas del diari *Ara* hi ha el matis que la meitat dels entrevistats es mostren favorables a aquesta oficialitat sempre que el català conservi el seu caràcter "preferent":

Gràfic 1a. Acord o desacord amb l'oficialitat del castellà en una Catalunya independent

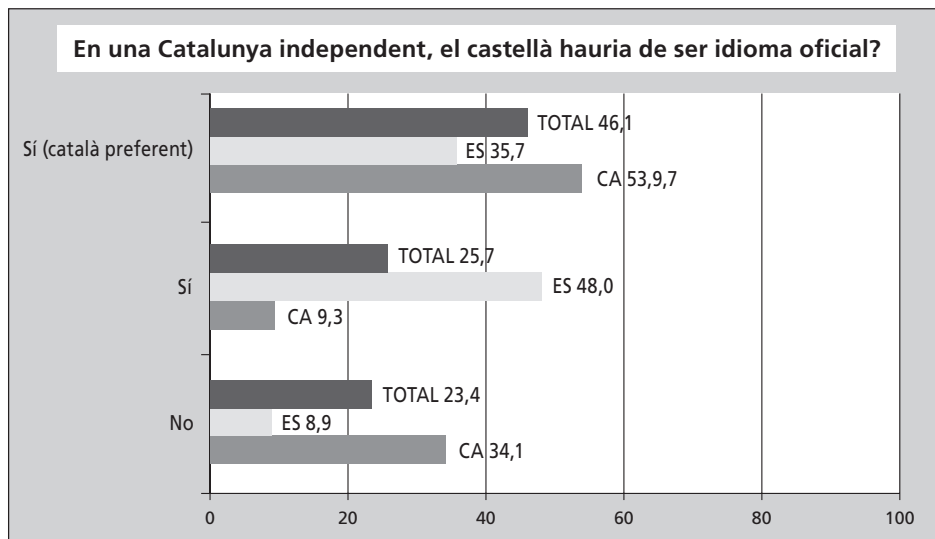

Font: elaboració pròpia amb les dades del diari *Ara*.

Si desglossem les respostes segons la llengua preferida per a fer l'entrevista, observem que tant els qui van triar el castellà com els qui van triar el català són majoritàriament partidaris de la doble oficialitat (el 84% entre els primers i el 63% entre els segons).

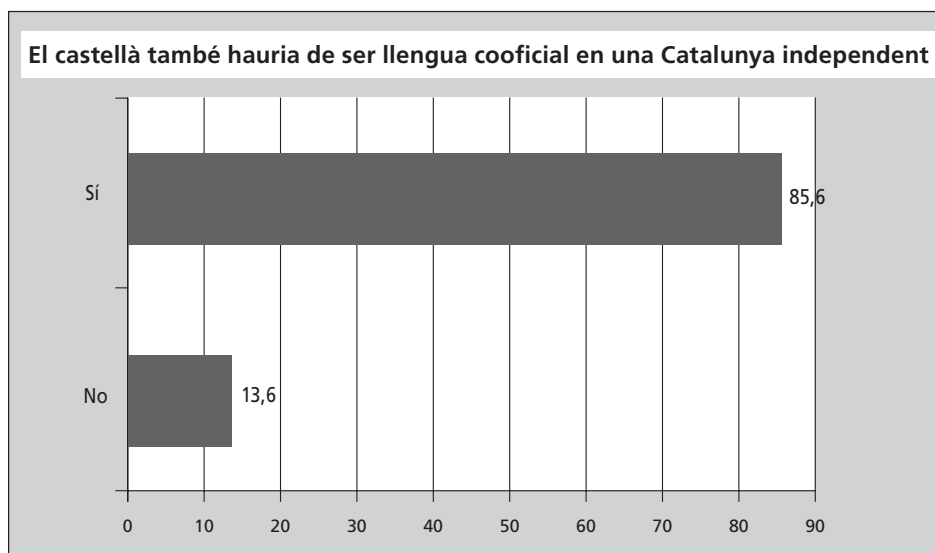
Gràfic 1b. Acord o desacord amb l'oficialitat del castellà en una Catalunya independent

Font: elaboració pròpia amb les dades del diari Ara.

El Racòmetre del 23 d'octubre de 2012 va donar el resultat que es pot veure al gràfic 2a.

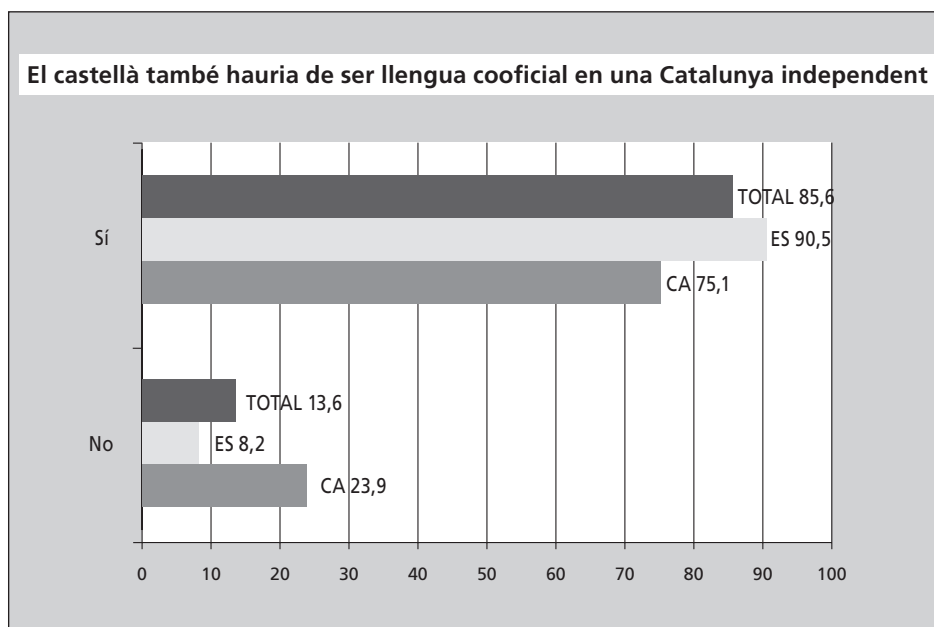
Gràfic 2a. Acord o desacord amb l'oficialitat del castellà en una Catalunya independent

Font: elaboració pròpia amb les dades del Racòmetre.

Si desglossem les respostes segons la llengua que parlen de manera habitual els entrevistats, observem el mateix patró que abans: tots són partidaris de la doble oficialitat i els de llengua habitual castellana ho són més intensament que els de llengua habitual catalana (el 91% entre els primers i el 75% entre els segons).

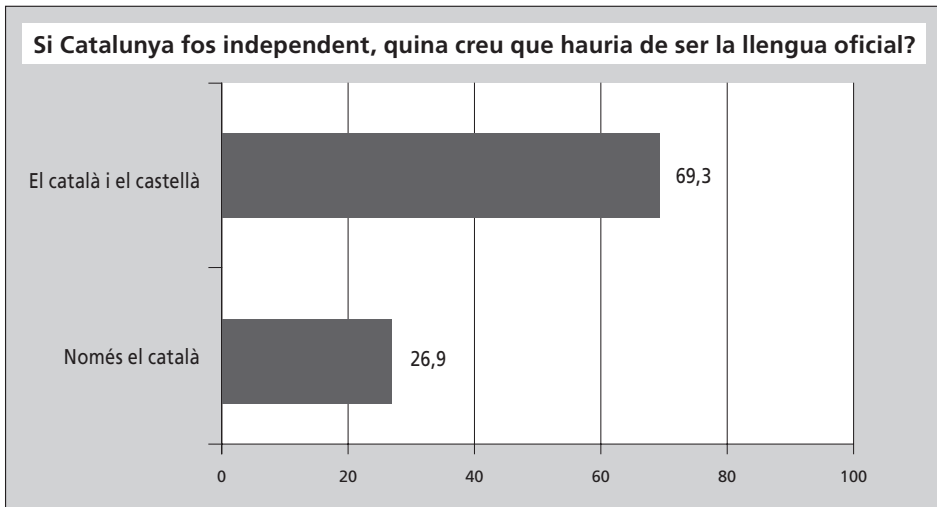
Gràfic 2b. Acord o desacord amb l'oficialitat del castellà en una Catalunya independent

Font: elaboració pròpia amb les dades del Racòmetre.

Finalment, el Baròmetre polític d'*El Periódico* del 6 de juny de 2013 va donar el resultat que es pot veure al gràfic 3a.

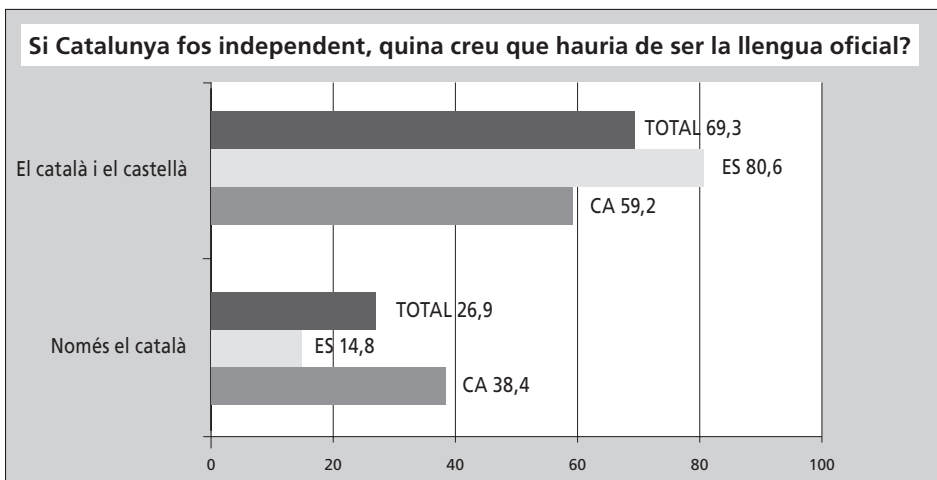
Gràfic 3a. Acord o desacord amb l'oficialitat del castellà en una Catalunya independent

Font: elaboració pròpia amb les dades del diari *El Periódico*.

Si tornem a desglossar les respostes segons la llengua en què s'expressen habitualment els entrevistats, es repeteix l'esquema: tots són partidaris de la doble oficialitat i els de llengua habitual castellana ho són més intensament que els de llengua habitual catalana (el 81% entre els primers i el 59% entre els segons).

Gràfic 3b. Acord o desacord amb l'oficialitat del castellà en una Catalunya independent

Font: elaboració pròpia amb les dades del diari *El Periódico*.

Com a resum d'aquestes enquestes podríem insistir en aquestes tres coses: en primer lloc, totes les enquestes indiquen que la majoria dels entrevistats són partidaris que el castellà (juntament amb el català) sigui oficial en un futur estat català independent; en segon lloc, totes les enquestes indiquen que el suport majoritari a la doble oficialitat és independent de la llengua habitual dels entrevistats; en tercer lloc, i en contra del que ha suggerit algun publicista, les enquestes mostren que els entrevistats de llengua habitual *castellana* són els més interessats en l'oficialitat del castellà. Aquest resultat no és gens sorprenent: com ja va suggerir el polític Jonathan Pool fa molt de temps (Pool 1990), si un ciutadà ha de triar entre dos règims lingüístics preferirà el règim en què la seva llengua sigui oficial.

El nivell d'acord entre catalanoparlants i castellanoparlants pel que fa a l'oficialitat del castellà en un estat català independent singularitza Catalunya respecte a altres països o regions amb una situació lingüística comparable, en què la polarització és molt freqüent. Repassem breument la situació en alguns dels països esmentats anteriorment.

2.2. La polarització sobre el bilingüisme oficial en diversos estats

A Macedònia hi ha actituds significativament molt diferents respecte a l'albanès en funció del grup ètnic. Tal com explica el Norwegian Helsinki Committee (2003), ja *abans* de l'aixecament albanès "Macedonians generally rejected all Albanian demands" i existia un fort sentiment entre la majoria "that the country belongs to Macedonians and that the minority should adapt to Macedonian culture and language". Després, durant la crisi, "the general opinion was that any recognition of Albanian demands would serve as an encouragement to further rebellion on the part of the Albanians. Such reforms would furthermore contribute to the disintegration of the fundamental principles upon which the state of Macedonia rests".

La clau de la qüestió la dona Engström (2002:15): "the ethnic Macedonian position [...] is that the Republic of Macedonia can only have one official language, Macedonian, given that it is a Macedonian nation-state. Albanians in Macedonia are not recognised as a nation, and therefore, the Macedonians argue, do not have the right to demand that Albanian be declared a second official language of the Macedonian state. [...] From an ethnic Albanian point of view, however,

the fact that the Albanian population in Macedonia constitutes such a significant portion of the entire population is grounds for demanding that the constitution be changed so as to make the Albanians a constituent nation, alongside the Macedonian, thereby recognising Albanian as an official language”.

Per il·lustrar aquesta situació amb dades concretes podem recórrer a una enquesta encarregada pel Center for Democracy and Reconciliation in Southeast Europe de Salònica i administrada pel Center for Ethnic Relations de Skopje (v. Irwin 2002). Segons Nenad Sebek, director executiu del CDRSEE, “the most striking thing to come out of the survey [...] is an almost total lack of understanding between the two main ethnic communities”. Quan van ser preguntats per les raons de la manca de pau i estabilitat a Macedònia, el 80 per cent dels entrevistats albanesos van indicar com a factor molt significatiu (posició 1 de 24 enunciats) “discrimination against minority ethnic groups in employment, education and language rights”; entre els macedonis ètnics, només el 13 per cent (posició 23 de 24) va trobar molt significatiu aquest factor. En una segona pregunta els entrevistats havien d’assenyalar quines mesures es podrien prendre per assegurar la pau i l’estabilitat. Per al 78 per cent dels macedonis la mesura que l’estat macedoni creés una universitat en albanès era “inacceptable” (posició 24 de 24 mesures); per al 85 per cent dels albanesos, en canvi, la mesura era “essencial” (posició 1 de 24).

Pel que fa a la qüestió específica de l’oficialitat de l’albanès, les enquestes també revelen la polarització de la població. En una enquesta posterior (Early Warning Report 2003), el 69 per cent dels entrevistats macedonis va considerar “totalment inacceptable” o “no desitjable” la introducció de l’albanès com a segona llengua oficial en les àrees on el parla almenys el 20 per cent de la població; entre els entrevistats albanesos, el 52 per cent la va trobar “desitjable” o “acceptable”. Segons l’informe, sigui quin sigui el mètode que es faci servir per a mesurar la (in)compatibilitat de les preferències, aquest era el punt en què la incompatibilitat entre macedonis i albanesos era més pronunciada.

Després de l’acord marc del llac Ohrid, encara hi ha divergències respecte a la interpretació mateixa de l’estatus constitucional de l’albanès. Segons un informe de l’International Crisis Group publicat deu anys després (2011: 16), “while Albanians consider that constitutional amendments following the OFA make Albanian the second state language, Macedonians argue that this is so only for the self-government units in which Albanians are at least 20 per cent of the population”.

Un altre cas molt clar de polarització ens l'ofereix Moldàvia. A l'etnobaròmetre de l'Institutul de Politici Publice (2006) es va preguntar als entrevistats quantes llengües oficials havia de tenir l'estat moldau. A la taula següent es pot veure que els entrevistats moldaus eren majoritàriament partidaris d'una sola llengua oficial, mentre que els entrevistats de totes les altres nacionalitats en preferien majoritàriament dues.

Taula 5. Opinió sobre el nombre de llengües oficials que hi hauria d'haver a Moldàvia

	moldaus	russos	ucraïnesos	gagaüsos	búlgars
Una llengua oficial	72	16	18	16	23
Dues llengües oficials	20	70	62	50	64
Més de dues llengües oficials	3	9	13	21	10
No ho sap / No contesta	5	5	7	12	3

Font: Etnobaròmetre de l'Institutul de Politici Publice.

En la mateixa línia, també hi havia dissens entre els grups ètnics respecte a la pregunta de si tots els residents de Moldàvia havien de saber rus. Entre els moldaus aquest enunciat només va rebre l'acord d'un terç dels entrevistats; entre els entrevistats de tots els altres grups el suport es va situar a l'entorn dels dos terços.

Taula 6. Opinió sobre la conveniència que tots els residents de Moldàvia sàpiguen rus

	moldaus	russos	ucraïnesos	gagaüsos	búlgars
Totalment d'acord	15	33	37	33	25
Més aviat d'acord	20	31	30	30	30
Ni d'acord ni en desacord	25	15	16	11	18
Més aviat en desacord	21	8	8	11	16
Totalment en desacord	13	7	5	9	9
No ho sap / No contesta	5	7	5	6	2

Font: Etnobaròmetre de l'Institutul de Politici Publice.

En els dos països que mantenen el seu règim de monolingüisme oficial original trobem la mateixa incompatibilitat d'actituds.

En l'estudi de Martin Ehala que esmentàvem abans els entrevistats havien de mostrar el seu acord o desacord amb l'enunciat "el rus hauria de ser la segona llengua oficial d'Estònia". Els resultats mostren de manera ben gràfica les actituds oposades dels entrevistats estonians i dels russos.

Taula 7. Acord o desacord sobre l'oficialitat del rus a Estònia

%	D'acord	Més aviat d'acord	Més aviat en desacord	En desacord	N
Estonians	7	7	14	72	537
Russos	72	16	7	5	457

Font: Ehala (2010).

Aquest estudi en concret no cobreix Letònia, però n'hi ha d'altres que retraten una situació idèntica. Segons una enquesta del Baltic Institute of Social Sciences de 2004, "one issue in which there are the greatest differences in the views of Latvians and non-Latvians is the matter of the state language, and here we see a conflict of attitudes between Latvians and others. Most non-Latvians support the idea that Russian should be made Latvia's second official language (support for this is indicated by 87% of Russians and 75% of people of other nationalities, as opposed to just 19% of Latvians)".

A la taula següent es pot comprovar la gran semblança de les dades letones amb les estonianes.

Taula 8. Actituds sobre la introducció del rus com a segona llengua a Letònia

%	Positiva	Més aviat positiva	Més aviat negativa	Negativa	N
Letons	7	12	21	56	510
Russos	59	28	5	3	369

Font: Baltic Institute of Social Sciences (2005).

Els resultats del referèndum sobre l'oficialitat del rus celebrat el 18 de febrer de 2012 no deixen de ser una il·lustració més d'aquesta divisió ètnica. Com deia Ozoliņš dos mesos abans del referèndum, "the outcome is entirely predictable: some 700,000 votes [772.502 per ser exactes] are needed—half the total Latvian electorate—to vote in favour to approve this significant constitutional change, and that will not happen".

El 74,8 per cent dels votants (821.722) es va pronunciar en contra de l'oficialitat del rus, i el 24,88 per cent (273.347) ho va fer a favor. Aquest percentatge és molt proper al de la proporció de russos ètnics en el conjunt de la població, que és del 27 per cent. En aquest afer convé sempre tenir present que, segons les dades del cens de 2011, a Letònia encara hi ha 290.660 persones (el 14,1 per cent de la

població) que són “Latvijas nepilsoņi” (“no-ciutadanes de Letònia”) i com a tals no tenen drets polítics, com ara el dret de votar en els referèndums.

Segons l'analista de World Elections, “unsurprisingly, the referendum showed a wide schism in Latvian society between ethnic Latvians and ethnic Russians. The result was almost a picture-perfect map of an ethnic vote. Latvian-speakers were almost unanimous in their rejection of the proposals, with results in the few communities with barely any Russians often nearing 99% against. Russians were, on the other hand, slightly less overwhelming in their support, but I think we can still estimate their support of the proposals in the 90% range. Their votes, of course, were drowned by the heavy turnout and unanimous opposition of Latvians”.²³

A la vista de les dades catalanes que hem presentat anteriorment, sembla que és assenyat proposar per a un possible futur estat català independent un règim molt semblant a l'actual bilingüisme oficial asimètric. Acabarem l'article amb els nombrosos testimonis que mostren d'una manera prou estable en el temps l'essencial conformitat de la població amb el règim de bilingüisme oficial existent.

2.3. El suport continuat al bilingüisme oficial a la Catalunya autònoma

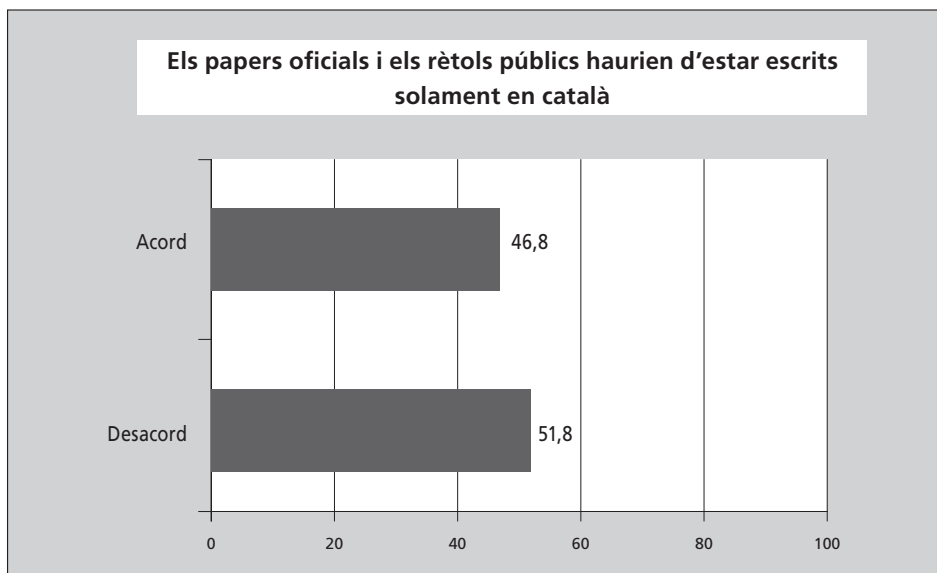
A l'Enquesta de joventut de 1990 el monolingüisme dels papers oficials i els rètols públics és refusat tant si és català (menys) com si és castellà (més) i el bilingüisme és àmpliament acceptat.²⁴

23. “Latvian language referendum”. <http://welections.wordpress.com>.

24. És interessant constatar que tot analitzant l'enquesta a la joventut de 1990 Joan Solé *et al.* van oblidar l'enunciat referit al bilingüisme. Segons aquests autors, a l'enquesta “es demana el grau d'acord amb dos (*sic*) enunciats independents: ‘Els papers oficials i els rètols públics haurien d'estar escrits...’ a) solament en català, el 46,8%; b) solament en castellà, el 10,7%” (p. 13). Cal dir que aquestes preguntes van desaparèixer a les edicions posteriors de l'enquesta (1998, 2002 i 2007).

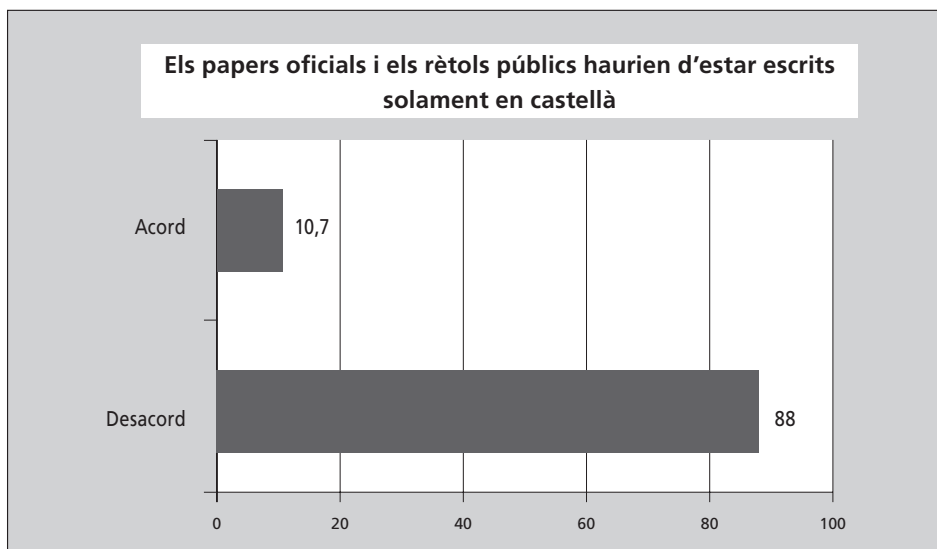

Gràfic 4. Acord o desacord amb la retolació exclusiva en català

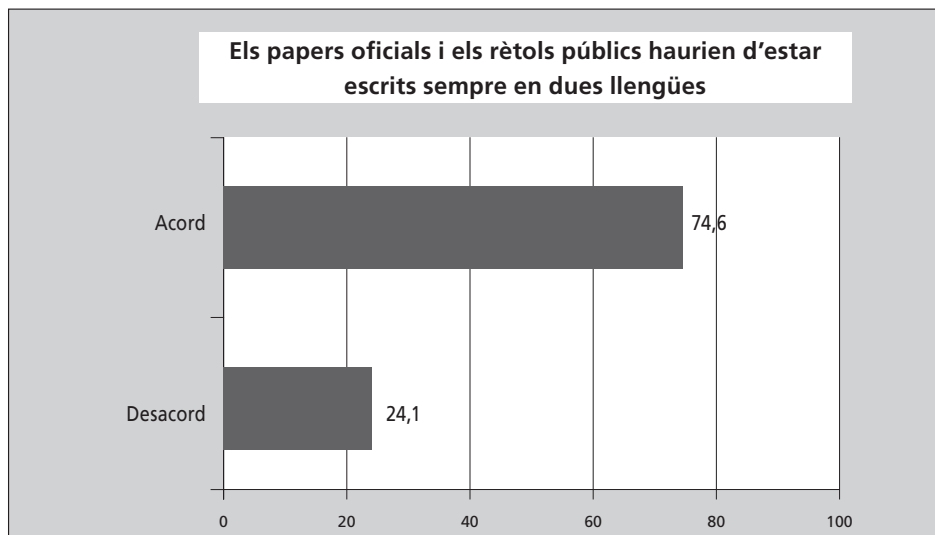
Font: Enquesta de joventut 1990.

Gràfic 5. Acord o desacord amb la retolació exclusiva en castellà

Font: Enquesta de joventut 1990.

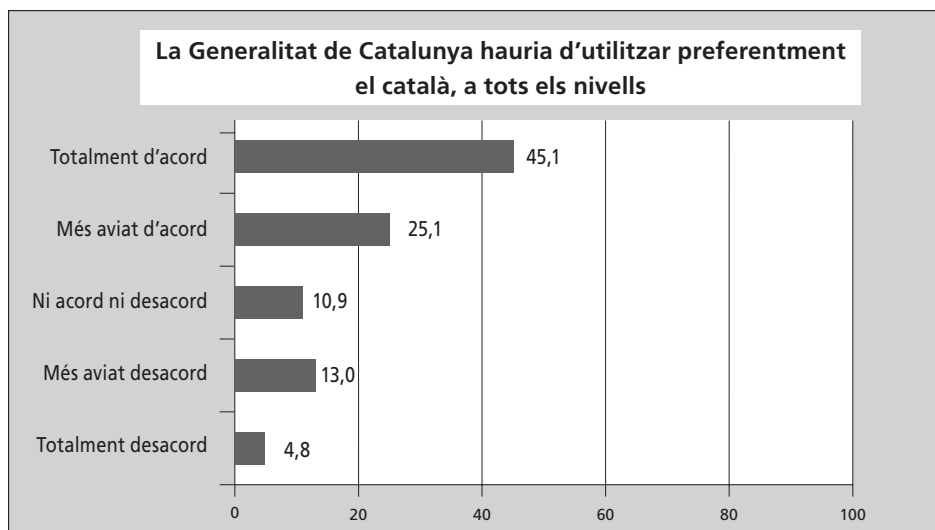
Gràfic 6. Acord o desacord amb la retolació bilingüe

Font: Enquesta de joventut 1990.

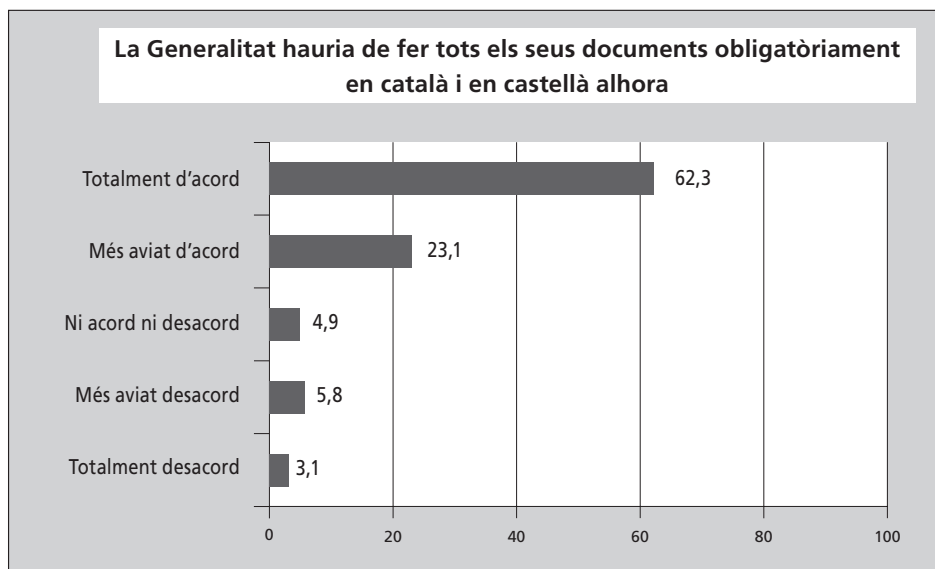
A l'estudi d'opinió sobre la legislació en matèria de llengua a Catalunya de 1993 (Line Staff Consulting), la majoria d'entrevistats va mostrar el seu acord amb l'ús preferent del català (no exclusiu) per part de la Generalitat i amb el bilingüisme en la documentació.

Gràfic 7. Acord o desacord amb l'ús preferent del català

Font: Estudi d'opinió sobre la legislació en matèria de llengua a Catalunya.

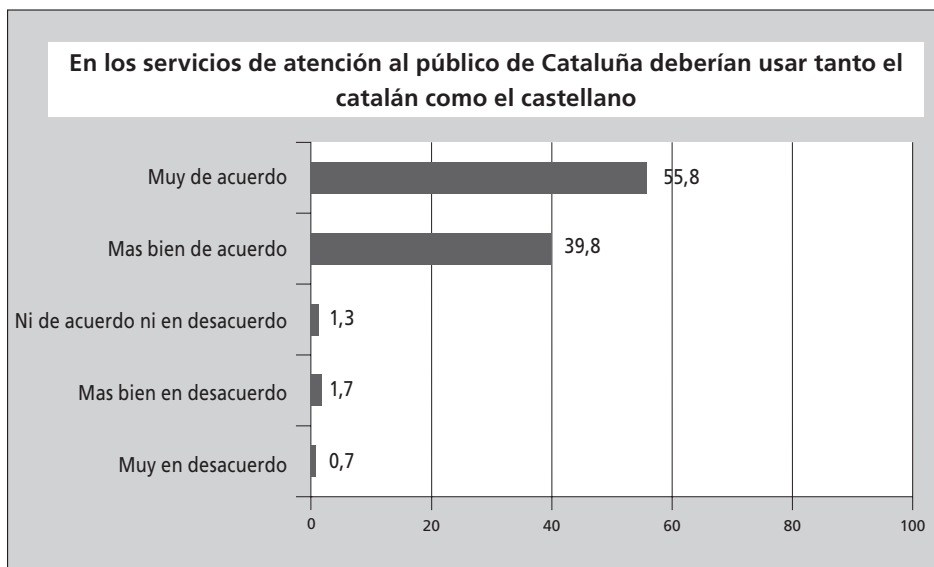
Gràfic 8. Acord o desacord amb l'ús de català i castellà a la documentació

Font: Estudi d'opinió sobre la legislació en matèria de llengua a Catalunya.

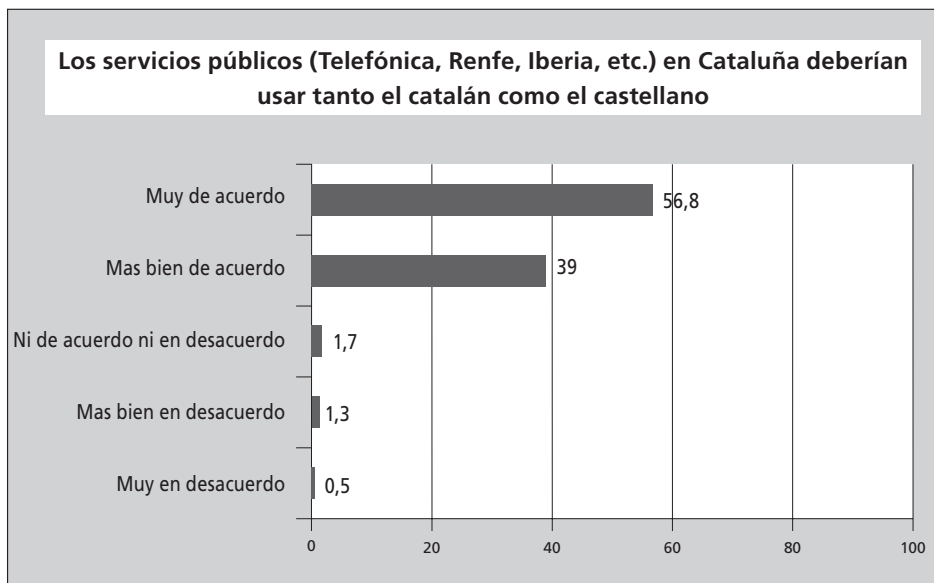
En els estudis del CIS el bilingüisme en l'atenció al públic també recull un ampli suport. A banda dels estudis pròpiament lingüístics (el 2052 [1993] i el 2298 [1998]), tenim per exemple el 2228 (1996), on una majoria sòlida dels entrevistats es mostra d'acord amb els enuncisats "En los servicios de atención al público de Cataluña deberían usar tanto el catalán como el castellano" i "Los servicios públicos (Telefónica, Renfe, Iberia, etc.) en Cataluña deberían usar tanto el catalán como el castellano". (El contrast entre tots dos enuncisats ens fa pensar que el primer fa referència a *tots* els serveis, tant els perifèrics de l'estat com els autonòmics i locals.)

Gràfic 9. Acord o desacord amb l'ús de català i castellà als serveis d'atenció al públic de Catalunya

Font: CIS 2228.

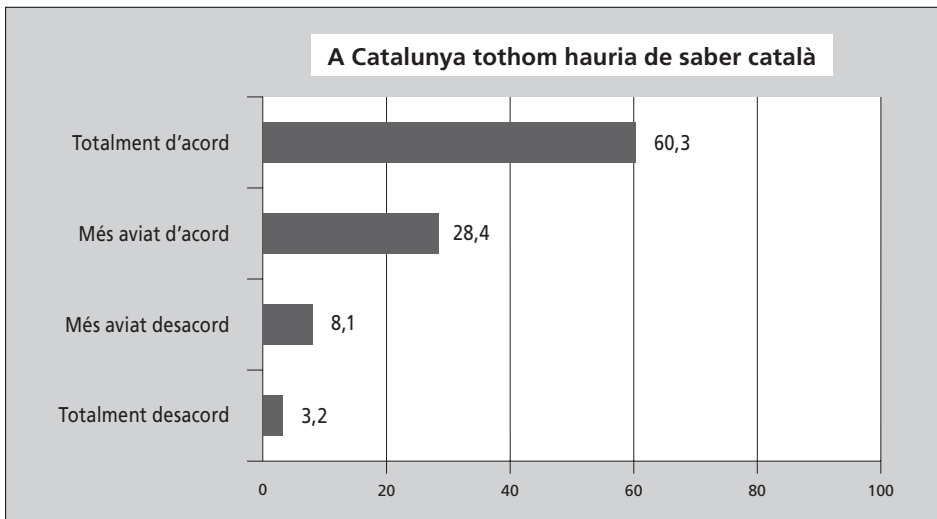
Gràfic 10. Acord o desacord amb l'ús de català i castellà als serveis públics a Catalunya

Font: CIS 2228.

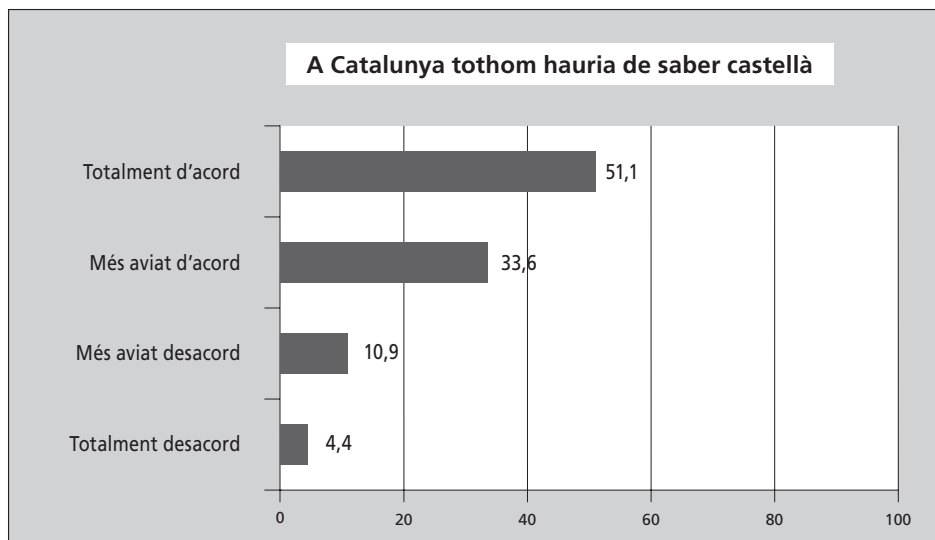
Malauradament, les grans enquestes sociolingüístiques catalanes del segle XXI (l'Estadística d'usos lingüístics a Catalunya, EULC 2003, i l'Enquesta d'usos lingüístics de la població, EULP 2008 i 2013) no inclouen cap pregunta de l'estil de les que hem vist. El més proper al que ens interessa és la pregunta de l'EULC 2003 en què els entrevistats han de mostrar el seu acord o desacord amb els enunciats "A Catalunya tothom hauria de saber català" i "A Catalunya tothom hauria de saber castellà". Es detecta un acord general sobre la conveniència de saber totes dues llengües. Curiosament, aquests enunciats van desaparèixer a EULP 2008 i 2013.

Gràfic 11. Acord o desacord amb el coneixement del català

Font: EULC 2003.

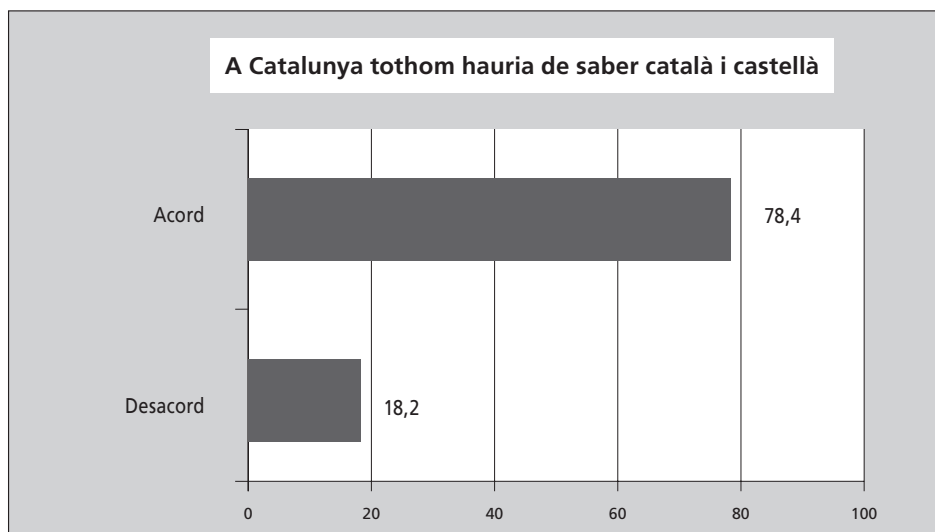
Gràfic 12. Acord o desacord amb el coneixement del castellà

Font: EULC 2003.

A l'Enquesta a la joventut de 1998 hi havia una pregunta molt semblant que també va recollir un ampli suport.

Gràfic 13. Acord o desacord amb el coneixement del català i del castellà

Font: Enquesta de Joventut 1998.

3. Conclusions

A la primera part d'aquest article hem constatat el fracàs del monolingüisme oficial en la majoria d'estats lingüísticament heterogenis d'Europa que han assolit la seva independència després de la caiguda del Mur. Al marge de les possibles lliçons que cal extreure de la política comparada, a la segona part hem suggerit que l'opció més raonable per a un estat català independent és mantenir l'actual règim de bilingüisme oficial. Les enquestes disponibles assenyalen un ampli suport ciutadà (més accentuat entre les persones de llengua habitual castellana) a l'oficialitat *del castellà* en un estat català independent, cosa que no fa sinó reiterar l'ampli suport de què és objecte el bilingüisme oficial (asimètric, això sí) en enquestes de tot tipus fetes des dels anys noranta del segle *xx*.

A tall de cloenda podríem recordar les conclusions que fa poc més de vint anys van atènyer els autors de l'Estudi d'opinió sobre la legislació en matèria de llengua a Catalunya anteriorment esmentat:

Qualsevol mesura o iniciativa [de regulació legal més avançada del català] que vingui formalment justificada per un garantiment (*sic*) / preservació de la coexistència de les dues llengües serà àmpliament acceptada per tots els segments, amb independència de la seva ascendència, de la població de Catalunya.

Possiblement, per fonamentar la seva pròpia legitimitat com a estat independent el que necessitaria l'estat català independent és precisament això: un règim lingüístic que fos àmpliament acceptat per tots els segments de la població de Catalunya, i molt especialment per la seva població de llengua habitual castellana. En altres paraules, un règim no gaire diferent del que ja té actualment la Catalunya autònoma. Tot i que ja no tenim espai per a desenvolupar aquest argument aquí, també és possible que l'opció pel bilingüisme oficial servís per a neutralitzar un dels elements de pressió que sens dubte utilitzarien sobre un nou estat català independent tant el Regne d'Espanya com la comunitat internacional.

Bibliografia

BALTIC INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES. *Ethnopolitical tension in Latvia: looking for the conflict solution*. Riga, 2005.

- BRANCHADELL, Albert. "Assessing Language Policy. The Treatment of Russian in Estonia and Spanish in Catalonia". *Revista de Llengua i Dret*, 55, 2011, p. 123-150.
- CENTRO DE INVESTIGACIONES SOCIOLOGICAS. *Conciencia nacional y regional*. Estudio 2228, 1996.
- Early Warning Report, FYR Macedonia*, N.1, 2003. United Nations Development Programme.
- EHALA, Martin. "Attitudes towards Russian as an official language in Lithuania and Estonia". 2nd International Conference of Applied Linguistics "Languages and people: dialogues and contacts". 23-24 September 2010 Vilnius University.
- ENGSTRÖM, Jenny. "The Power of Perception: The Impact of the Macedonian Question on Inter-ethnic Relations in the Republic of Macedonia". *The Global Review of Ethnopolitics*, vol. 1, no. 3, March 2002, 3-17.
- Estadística d'usos lingüístics a Catalunya 2003*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2004.
- GABISE. *Enquesta de la Joventut de Catalunya 1990*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1991.
- . *Enquesta de la Joventut de Catalunya 1998*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1999.
- INSTITUTUL DE POLITICI PUBLICE. *Ethnobarometer in the Republic of Moldova*. Chişinău: Editura Gunivas, 2006.
- INTERNATIONAL CRISIS GROUP. *Macedonia: Ten Years after the Conflict*. Crisis Group Europe Report N. 212, 2011.
- IRWIN, Colin. "Peace, Stability and Elections: An Opinion Poll and Its Implications". *The Global Review of Ethnopolitics* Vol. 2 no. 1, 2002, p. 62-74.
- LIJPHART, Arend. *Democracies*. Yale: Yale University Press, 1984. Versió espanyola: *Las democracias contemporáneas*. Barcelona: Ariel, 1991.
- LINE STAFF CONSULTING. *Estudi d'opinió sobre la legislació en matèria de llengua a Catalunya*, 1993.
- MARÍ, Isidor. "El plurilingüisme equitatiu en una Catalunya sobirana". *El Punt Avui*, 6 d'octubre de 2013.
- OZOLIŅŠ, Uldis. "Language referendum to be pointless, but potentially harmful to Latvia", December 18, 2011.
- POOL, Jonathan. "Language Regimes and Political Regimes". Dins: Weinstein, Brian (ed.). *Language Policy and Political Development*. Norwood, New Jersey: Ablex, 1990.
- POPETREVSKI, Vasko, & Veton LATIFI. "The Ohrid framework agreement negotiations". Dins: *Ohrid and beyond. A cross-ethnic investigation into the Macedonian crisis*. Londres: Institute for War & Peace Reporting, 2002.
- RANNUT, Mart. *Language Planning in Estonia: Past and Present*. Mercator-Working Papers. Barcelona: CIEMEN, 2004.

- SEBEK, Nenad. "Lack of interethnic understanding and the role of the international community in the FY Republic of Macedonia", 2002. http://www.cdsee.org/pdf/polling_report_sebek.pdf
- SOLÉ, Joan, et al. *Llengua i joventut a la dècada dels noranta: informe recull d'estudis sociolingüístics*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1997.
- THE NORWEGIAN HELSINKI COMMITTEE FOR HUMAN RIGHTS. *Conflicting Perceptions. A study of prevailing interpretations of the conflict in Macedonia among Albanian and Macedonian communities*. Report I/2003.
- TITARENKO, Larissa. "Post-soviet national identity: Belarusian approaches and paradoxes". *Filosofija. Sociologija*, T. 18. N. 4, 2007, p. 79-90.

RESUM

L'objectiu d'aquest article és doble. En primer lloc, volem donar una ullada al règim lingüístic dels estats lingüísticament heterogenis d'Europa que s'han independitzat des de la caiguda del Mur. Més concretament, es tracta de constatar el fracàs del monolingüisme oficial en la majoria d'aquests països, que tant per raons internes com externes han hagut d'adoptar polítiques lingüístiques més pluralistes. En segon lloc, i en part sobre aquesta base empírica, volem descartar el monolingüisme oficial com a règim lingüístic apropiat per a un possible estat català independent lingüísticament heterogeni. Les dades d'enquesta disponibles mostren de manera unànime el suport de la població a la doble oficialitat del català i del castellà en aquest escenari polític. Aquestes dades són coherents amb totes les enquestes d'opinió anteriors en què hi ha preguntes sobre l'acord o el desacord amb el règim de bilingüisme oficial en vigor.

Paraules clau: política lingüística; monolingüisme oficial; bilingüisme oficial; estat lingüísticament heterogeni; estat català independent.

RESUMEN

El objetivo de este artículo es doble. En primer lugar, queremos dar una ojeada al régimen lingüístico de los estados lingüísticamente heterogéneos de Europa que se han independizado desde la caída del Muro. Más concretamente, se trata de constatar el fracaso del monolingüismo oficial en la mayoría de estos países, que tanto por razones internas como externas han tenido que adoptar políticas lingüísticas más pluralistas. En segundo lugar, y en parte sobre esta base empírica, queremos descartar el monolingüismo oficial como régimen lingüístico apropiado para un posible estado catalán independiente lingüísticamente heterogéneo. Los datos de encuesta disponibles muestran de manera unánime el apoyo de la población a la doble oficialidad del catalán y el castellano en este escenario político. Estos datos son coherentes con todas las encuestas de opinión anteriores en las que hay preguntas sobre el acuerdo o desacuerdo con el régimen de bilingüismo oficial en vigor.

Palabras clave: política lingüística; monolingüismo oficial; bilingüismo oficial; estado lingüísticamente heterogéneo; estado catalán independiente.

ABSTRACT

The goal of this paper is twofold. Firstly we shall examine the languages policies in those European countries which have become independent states since the fall of the Berlin Wall and within which more than one language is widely spoken (linguistically heterogeneous state). In this sense, we have confirmed that in most countries, official monolingualism has failed and that, both for external and internal reasons, these countries have ended up adopting linguistic policies far more pluralist. Secondly, and partly drawing from this empirical basis, we argue that official monolingualism should be discarded as an appropriate language policy for a hypothetical Catalan independent state. All recent surveys show that Catalan population would largely support a language policy in which both Catalan and Spanish languages would share an official status in a hypothetically independent Catalonia. Data from these surveys are consistent with those of previous surveys that asked citizens about the degree of agreement regarding the currently in-force official bilingualism.

Keywords: language policy; official monolingualism; official bilingualism; linguistically heterogeneous state; independent Catalonia.